

територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини, сучасного та майбутнього. Зб. допов. на Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Суми, 25-27 вересня 2019 р.). Суми: СНАУ, 2019. Част. 1. С. 227-236.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ

Морозова О.В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
morozovaolena905@gmail.com*

Актуальність проблеми. За результатами досліджень визначено, що загалом у дітей зросла асоціальна спрямованість, вони стали більш агресивними, вразливими, швидко виходячи із стану рівноваги. Значно зросла кількість психічних захворювань, безпосередньо пов'язаних із соціальними умовами. Можна сказати, підлітки відтворюють у своєму характері всі ненормальності сучасності суспільства.

У дослідженнях встановлено, що агресія, яка найбільш притаманна підліткам, яка саме в цьому віці є формою самовираження, не дає можливості розвиватися адекватним стосункам з батьками, вчителями, однолітками (К.В. Седих, В.Ф. Моргун [4]). Основними факторами, що визначають формування агресивності у підлітковому віці є: сім'я, однолітки, те середовище, в якій перебувають підлітки, засоби масової інформації (М.Д. Белей [1], А.А. Нижник [3]). Підлітки навчаються агресивній поведінці за допомогою прямих підкріплень так само, як і шляхом спостереження агресивних дій, засвоєння норм соціальної поведінки, що пропагуються соціальними дискурсами – реалізуються в різних соціальних групах (В.А. Лавріненко [2]).

Разом з тим у психологічній літературі поки немає достатніх даних про фактори, які пов'язують агресивність з розвитком соціальних стосунків, з її впливом на розвиток комунікативних здібностей підлітків та структуру їхньої особистості. Це ускладнює отримання цілісного уявлення про особистість підлітків та її стосунки з навколишнім соціальним середовищем. У психологічній літературі недостатньо даних також про те, який вплив здійснює навчально-виховний процес у школі на формування якостей підлітків.

Мета роботи – проаналізувати особливості вербальної агресивності у підлітків.

Методика та організація дослідження. З метою емпіричного вивчення особливостей вербальної агресивності підлітків використані методика методика «Діагностика вад особистісного розвитку (ДВОР)» (за О.В. Киричуком); методика діагностики показників та форм агресії А.Басса-А. Даркі (в адаптації О.К. Осницького) та методика діагностики комунікативної агресивності (В.В. Бойко). Дослідження проведене на вибірці із 68 підлітків (36 дівчат та 32 хлопці), які навчаються у Полтавській загальноосвітній школі №25.

Результати дослідження. Встановлено, що підлітки схильні проявляти агресивність по відношенню до оточуючих (58%). Переважаючою формою агресії є вербальна (65%). Тобто, досліджувані схильні до вираження

негативних почуттів як через форму (лемент, вереск), так і через зміст словесних відповідей (проклинання, погрози). При цьому, більшість досліджуваних (59%) схильні проявляти і фізичну агресію по відношенню до оточуючих, бити їх, чинити фізичну шкоду.

У деяких ситуаціях підлітки схильні до непрямой агресивності (42%). Вони проявляють агресію обхідним шляхом (злісні плітки, жарти) чи можуть виражати недиференційовану агресію (зриви люті, лемент, тупання ногами, биття кулаками по столу). Значна частина досліджуваних має виражену невпевненість у собі (56%). Вони стримані, боязкі, чутливі, мрійливі, соромляться в незнайомій ситуації. Наявність такої якості виступає вагомим фактором формування девіантної поведінки, оскільки пов'язана з психологічною незрілістю молодого особистості.

Для половини підлітків властива виражена комунікативна агресивність. Такі підлітки можуть бути неврівноваженими та жорстокими у стосунках з оточуючими (52%). Вони орієнтовані на зайняття лідируючої позиції у стосунках з однолітками, досягати власні інтереси за рахунок інтересів іншої сторони комунікації. Також, для меншості (14%) досліджуваних властива помірна агресивність у стосунках із однолітками. Вони самовпевнені та іноді можуть проявляти агресію у стосунках, проте схильність до агресивного поведіння не є для них загальноприйнятою тенденцією і переважно вони дружелюбні. Окрім цього, для не значної частини досліджуваних властива виражена дружелюбність у контактах з оточуючими (34%), вони не схильні проявляти агресію у будь-яких її формах, налаштовані на сприйняття особистості партнера по спілкуванню як цінності.

Для більшості досліджуваних властива виражена реактивна агресивність у спілкуванні з оточуючими (59%). Вони схильні агресивно поводитись з однолітками реактивно, у відповідь на ворожі прояви з їх боку. Також, підлітки досліджуваної вибірки переважно схильні провокувати агресивні прояви у оточуючих (53%), можуть провокувати оточуючих на прояви агресії підшучуванням, агресивними чи неоднозначними висловлюваннями тощо.

Висновки. Отже, виявлено, що сучасним підліткам характерні виражені показники вербальної агресивності та ворожості в сфері комунікації загалом. Вони схильні активно відстоювати свою думку і позицію, приходячи в стан протиборства з іншими людьми, активно доводячи свою правоту в більшості життєвих ситуацій. Такі тенденції підкріплюються і іншими видами агресивності сучасних підлітків.

Література:

1. Белей М.Д. Психологічна сутність агресії та її вплив на девіантну поведінку підлітків: Метод. реком. Івано-Франківськ: ПП Бойчук А. Б., 2019. 102 с.
2. Лаврінченко В.А. Особливості смислової сфери підлітків із неформальних об'єднань агресивної та романтико-ескапістської спрямованості. *Психологія і особистість*. 2017. № 1. С. 130–145.
3. Нижник А.А. Особливості впливу акцентуацій характеру на агресивність підлітків. *Синергетичний підхід до проектування життєвого простору*

особистості : зб. наук. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. онлайн-конф. (27-28 квітня 2021 р., м. Полтава). Полтава, 2021. С.224–229.

4. Седих К. В., Моргун В. Ф. Делінквентний підліток : Навч. пос. 3-е вид., доп. Полтава, 2019. 272 с.

ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ ІЗ РІЗНИМ ЛОКУСОМ КОНТРОЛЮ

Назаренко В.Р.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
viktorianazarenko33@gmail.com*

Актуальність проблеми. Життя висунуло суспільне замовлення на виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення, особистості, яка спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. Як доводить досвід, у складних умовах, в умовах, що постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна.

У сучасній психології вивченню проблеми креативності, творчих здібностей, творчої особистості присвячені роботи зарубіжних і вітчизняних дослідників: Д. Гілфорда, Є.П. Торренса, В.С. Юркевича, А.М. Матюшкіна, Я.А. Пономарьова, С.Л. Рубінштейна, Л.С. Виготського, Б.М. Теплова, П.Едварса та ін. Актуальні дослідження творчості представляють її зв'язок із копінг-ресурсами (Д.Д. Отич [1]), та виражають специфіку творчої уяви у загальному функціонуванні особистості (С.Терещенко [2], І.Г. Тітов [3]).

Підлітковий вік у певному розумінні є унікальним, адже багато складових психіки знаходяться на стадії активного формування. Підлітків відрізняє підвищена пізнавальна активність, розширення обсягу знань, поява нових мотивів навчання, що дозволяє займатися самостійною творчою працею. Незважаючи на те, що у сучасній психологічній літературі глибоко дослідженні окремі елементи творчого потенціалу особистості, варто зазначити, що ще не існує опису однозначного зв'язку творчих здібностей підлітків із властивим їм локусом контролю, що орієнтує їх життєву активність. Тому, недостатній рівень наукової розробки проблеми зв'язку локусу контролю та творчих здібностей в підлітковому віці обумовив актуальність даної наукової розвідки.

Мета роботи – проаналізувати особливості креативності підлітків із різним локусом контролю

Методика та організація дослідження. В емпіричному дослідженні використані Методика дослідження локус контролю (за Дж. Роттером), Опитувальник креативності Д. Джонсона та Тест креативності (за Ф. Вільямсом). Дослідження проведене на вибірці, до якої увійшли 60 досліджуваних (41 дівчина та 19 хлопців), які навчаються у комунальному